

Bayhan, V. (2015). Eğitim sosyolojisinin uygulama alanında yeni bir model: okul sosyologu ve görevleri, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 30. Sayı, 2015/1, 255-274.

Eğitim Sosyolojisinin Uygulama Alanında Yeni Bir Model: Okul Sosyoloğu ve Görevleri*

Vehbi Bayhan **

“Dün dünde kaldı cancağızım, bugün yeni şeyler söylemek lazım” Mevlana

Özet: Eğitim sosyolojisi, sosyal bir kurum olarak eğitimin bütün bileşenlerini sosyolojik bağlamda analiz eder. Sosyalleşmenin temel kurumu olan okulun sosyolojik yapısını, yeni bir model olan okul sosyoloğu analiz etmelidir. Okul sosyoloğu, bireyi (öğrenciyi) bütün sosyal çevresiyle inceleyerek anlamaya çalışır. Bu inceleme, sadece problemlili öğrencileri değil, diğer öğrencileri de kapsar. Okuldaki tüm öğrenciler taranarak riskli veya dezavantajlı öğrenciler belirlenerek, onlara verilecek danışmanlık hizmeti ile önleyici bir rehberlik hizmeti de sağlanmış olacaktır. Okul sosyoloğunun görev ve sorumlulukları şu başlıklar bağlamında tanımlanmalıdır. (1) Öğrencilerin aile ve toplum yaşamını araştırmak. (2) Çocukluk ve gençlik sosyolojisi araştırmaları yapmak. (3) Serbest zaman etkinlikleri ile sosyal ve kültürel faaliyetlerin eşgüdümü. (4) Sosyometri ve sosyodrama uygulamaları. (5) Okul sistemini araştırmak ve halkla ilişkiler sürecini yönetmek. (6) Sosyal hizmet ve yardım sürecini yönetmek. (7) Meslek rehberliği. (8) Okula devam etme ve okullaşma oranının artırılması. (9) Okuldaki şiddet eylemlerini ve çete örüntüsünü araştırma, çatışma çözme ve arabuluculuk. (10) Bağımlı öğrencilerin tespiti ve tedavisi. (11) Disiplin sorunlarını araştırmak.

Anahtar Kelimeler: Eğitim sosyolojisi, okul sosyoloğu, okul sosyal hizmet birimi, çocuk, genç ve aile.

A New Model in The Application Field of Educational Sociology: School Sociologist and His/Her Duties

Abstract: Educational sociology, as a social institution, analyzes all the components of the education with in the context of sociological point of view. The sociological structure of the school which is a basic socialization institution should be analyzed by the school sociologist.

School sociologist tries to understand individual (student) by examining all the social environment. This examination involves both the problematic students and others. By determining the risky and disadvantageous students by means of detection, preventive guidance service will be able to provided for the students.

The duties and responsibilities of school sociologist should be defined in terms of the following topics: (1) To explore the students' family and social life. (2) To carry out childhood and youth sociology researches. (3) The coordination of free time activities and social and cultural activities (4) Sociometry and socio-drama applications. (5) To explore the school system and manage public relations process. (6) To manage the social service and help process. (7) Vocational guidance. (8) The increase of the rate of school attendance and enrollment. (9) Researching the violence at school and the gang pattern, conflict resolution and mediation. (10) Determining and treatment of the addicted students. (11) Investigating disciplinary problems.

KeyWords: Educational sociology, school sociologist, school social services center, child, adolescence and family.

* Bu çalışma, Sosyologlar Derneği ve Yeniden Sosyoloji Derneği tarafından desteklenen projeye (SOSYODER; Bayhan, 2013) ve 6-8 Şubat 2014 tarihlerinde Roma'da düzenlenen 3. Avrupa Sosyal ve Davranış Bilimleri Konferansında sunulan tebliğe (Bayhan, 2014) dayanmaktadır.

** Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
vehbi.bayhan@gmail.com

GİRİŞ

Genel olarak, sosyal tarih sürecinde toplumların tarım, sanayi ve bilişim devrimlerinden geçerek; tarım toplumu, sanayi toplumu ve günümüzde de bilişim toplumunun olduğu kabul edilir. Bu süreçte her dönüşüm sancılı geçmiştir. Özellikle tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan köklü değişimler, toplum hayatında bunalımları da beraberinde getirmiştir. Makineli fabrika üretimi ile el emeğine dayanan üretimden kitlesel ve makineli üretime geçilmiş, kırsal alandan kentlere göç süreci hızlanmış, kente göçenler fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Kente göç ile birlikte aile yapısı da dönüşmüş; tarım toplumunun gereği olan birkaç kuşağın birlikte yaşadığı geleneksel geniş aile yerine, modern çekirdek aile meydana gelmiştir. Kadının kentsel kamusal alanda çalışmaya başlaması, çocukların bakımı için yeni kurumları ortaya çıkartmıştır. Sanayi toplumunda fabrikalarda kitlesel üretim yapılırken, okul kurumu ile de eğitim kitleselleşmiştir. Okul kurumu, modernizm ile gelişmiş ve kurumsallaşmıştır.

Sanayi devrimi ile toplumda meydana gelen köklü değişimlerin yarattığı sorunlara çare bulmak için yeni bir bilim olarak sosyoloji, bilimsel geleneğini kurmaya başlamıştır. Yeni kurulan sosyolojiye “toplum hekimliği” ve “sosyal mühendislik” işlevi zımni olarak verilmiştir. Toplum hekimliği görevinde, nasıl insan hastalandığında hekim, hastalığın nedenini teşhis eder ve uygun reçete yazarak hastanın tedavisini yaparsa; sanayi devrimi ile hastalanan toplumu da sosyolog, aynı doktor gibi toplumsal hastalığın nedenlerini teşhis ederek, çözüm reçetesi yazması ve hastalıklı toplumu sağaltması düşünülmüştü. Sosyal mühendislik görevinde de, bozulan bir makineyi mühendis nasıl tamir ediyorsa, bozulan toplumsal yapıyı da sosyolog, mühendis gibi tamir etmeliydi. Belki bu anlamını da içeren fakat daha geniş bir anlamıyla, tarihsel süreçte toplum mühendisliğine sosyologlardan ziyade ülkeleri yöneten politik aktörlerin girişmesi manidardır. Sosyolojinin Türkiye’de 100. Yılı’nın kutlandığı 2014 yılında, Türkiye bağlamında, bir yanda herkes kendini sosyolog zannederek hummalı analizler yapma hevesiyle yanıp tutuşurken, bir yandan da bireylerin içinden çıkamadıkları toplumsal sorunlarda hemen “sosyologlar nerede?”, “neden bu toplumu ve sorunlarını araştırmıyorlar?” söylemlerinin yaygınlık kazanması, belki de sosyolojiyi halen anlamadığımız ve anlatamadığımızın paradoksal görünümüdür.

Bu ikircikli ruh halinin derinliklerinde, hem sosyolojiye gereken önemi vermemek, sosyologları bütün kurumlarda çalıştırmamak ve onlardan sonuç almamak, hem de alanı tanımamak yatmaktadır. Ayrıca, herkesin nihayetinde toplum içerisinde yaşayan birey olmasından ötürü sosyolojinin incelediği bütün sorunsallara vakıf olunduğu zannı bir diğer temel açmaz olarak gösterilebilir.

Türkiye’de sosyolojiye verilen önemin az olmasının başka nedeni de, Türkiye’nin sanayi devrimini kaçırmaması ve 150 yıl geriden takip etmesidir. Sanayi toplumunun temelinde fen bilimlerindeki buluşlar ve teknoloji algısından mülhem, Türkiye’de de fen bilimlerine ne kadar önem verirsek o derecede sanayi toplumuna dönüşürüz, ön kabulü yatmaktadır. Ancak, unutulmuş gerçek, sanayi devrimi sonucu Batı’da kurumsallaşmaya başlayan sosyolojinin Batı toplumu nezdindeki yerini ve kendi toplumsal yapı ve sorunlarını araştırarak bir sosyoloji üretmenin önemini kavrayamadan, Batıyı sosyal bilimlerde de taklit etmektir. Fen bilimlerinde araştırılacak konular evrensel olabilir ve taklit edilebilir. Ancak, her toplumun yapısı ve dokusu farklı olduğu için her toplumun özgül şartlarına göre sosyal bilim içeriği olmalıdır. Bilimsel metod evrenseldir, ancak o metod ile araştırılacak konular farklıdır ve farklı paradigmalara tekabül eder. “Amerika’yı yeniden keşfetmeye gerek yoktur”. Belki fen bilimlerinde deneylerle Amerika yeniden keşfedilebilir, ancak sosyolojinin böyle bir lüksü yoktur. Sosyolojinin özgünlüğü de buradan gelmektedir. Suje ve obje aktı ile üretilen bilgi sürecinde; suje konumundaki sosyoloğun incelediği objeler bizatihi suje olduğu için “bağlama göre” değişen göreceli bilgi gerçekliği mevcuttur. Bu durum da sosyolojik araştırmalara daha fazla ihtiyacımız olduğunu ifade eder.

Sosyolojinin gelişim sürecine bakıldığında da bir evrim geçirdiği görülmektedir. Bilim olma sürecinde kendisinden önce felsefeden bağımsızlaşarak bilimsel geleneğini kuran fen bilimlerine öykünen ve onları model alan sosyolojideki ilk bilimsel yaklaşım pozitivism olmuştur. Zamanla pozitivismin bilgi üretmedeki sorunlarından ve eleştirisinden yola çıkılarak, yorumlayıcı paradigma ve eleştirel paradigma ortaya çıkmıştır. Sosyolojide geline son nokta hem pozitivist, hem yorumlayıcı hem de eleştirel paradigmanın yerine göre kullanılmasıdır. Sosyal olayların çok karmaşık olması gerçeğinden bütüncül (holistic) yaklaşım sosyolojide kullanılan analizdir.

Sosyolojinin epistemolojik olarak kısaca özetlemeye çalışılan paradigmatik evrim süreci sosyolojinin alt dallarından birisi olan eğitim sosyolojisi için de benzer bir izdüşüme sahiptir. Öncelikle eğitim sosyolojisi şu şekilde tanımlanabilir: “Eğitim Sosyolojisi, toplumsal yapı içerisinde eğitim kurumlarının yapısı, değişimi, diğer toplumsal kurumlarla karşılıklı ilişkisi ile eğitsel süreçlerde birey ve grupların sosyal çevre ile ilişkilerini, karşılıklı etkileşimlerini uygulamalı olarak anlama, açıklama ve yorumlama yöntemiyle inceleyen sosyolojinin bir alt dalıdır. Eğitim, toplumun bütünlüğünü ve devamını sağlayan temel kurumların başında gelmektedir. Özellikle bireyin sosyalleşmesindeki belirleyiciliğiyle toplumun geçmişi ile geleceği arasındaki sürekliliği sağlar. Eğitim sosyolojisinin kurucusu Emile Durkheim olarak kabul edilir. Sosyolojide olduğu gibi eğitim sosyolojisindeki yaklaşımlar üç başlık altın-

da sınıflandırılabilir: (a) İşlevselci (Durkheim kökenli), (b) çatışmacı (Marx kökenli- çağdaş versiyonu eleştirel pedagoji akımı), (c) yorumcu (Weber kökenli- çağdaş yorumlayıcı yaklaşımlar şunlardır: fenomenoloji, sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji) ” (İnal&Kaymak, 2014:3-15). Gerek sosyolojinin gerekse de eğitim sosyolojisinin epistemolojik ve metodolojik gelişim sürecinde geliştirilen yaklaşımlar bilimsel evrime önemli katkıları olmuştur. Bilimsel bilgi birikimsel (kümülatif) olduğu için bir önce geliştirilen yaklaşımın yetersizlikleri ve eleştirisi üzerine kurulan yeni paradigma bilimsel alanın açmazlarından kurtularak akışkanlığını sağlar.

Küreselleşme temelinde biçimlenen bilişim devrimi ve bilişim toplumu aşamasında sosyolojinin ve dolayısıyla eğitim sosyolojisinin kriz içinde olduğu iddiaları ve tartışmaları yapılmaktadır. Esgin (2013), özellikle Türkiye’deki eğitim sosyolojisinin krizinin temelinde, Amerikan pragmatik işlevselci yaklaşımı birebir taklit eden, anket ve istatistik temelli yaklaşımın olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, “Eğitim sosyolojisinin içinde bulunduğu kriz durumundan kurtulmasının koşulu, sosyal dönüşümleri, yeni politik süreçleri ve ekonomik gelişmeleri hesaba katan güçlü bir bilimsel geleneğe sahip olmaktan geçmektedir. Bunun için öncelikle yapı-eylem, toplum-birey ayrımı ya da makro-mikro bölünme şeklinde tanımlanan ve sosyolojik teorinin merkezi problemleri olarak nitelenen problemlerin kendi bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca alanın metodolojik yönelimlerini belirleyen pozitivist paradigmanın yetersizliklerine ilişkin eleştirel bir tutum geliştirmeli, alternatif paradigmaların içerimleri değerlendirilmelidir” (Shain ve Ozga, 2001: 115’den aktaran Esgin, 2013:162). Bunu yapmak için sosyolojide olduğu gibi eğitim sosyolojisinde de “düşünümsellik” (refleksif) önem taşımaktadır. Nasıl ki sosyoloji kendisini “sosyolojinin sosyolojisi” bağlamında eleştirip, değerlendiriyorsa; eğitim sosyolojisi de “eğitim sosyolojisinin sosyolojisi” bağlamında sorgulamalar yapmalıdır.

Eğitim sosyolojisinin konuları, eğitim sosyolojisi kitaplarından hareketle şu şekilde ifade edilebilir: Eğitim sosyolojisinin konusu, tarihçesi ve gelişimi, eğitim sosyolojisi paradigmaları, toplumsallaşma, toplumsal yapı, toplumsal hareketlilik ve eğitim, toplumsal tabakalaşma ve eğitim, kültür ve eğitim, eğitimde fırsat eşitliği, toplumsal değişme, göç, çok kültürlülük, küreselleşme, bilgi toplumu, aile, çocuk, genç, tüketim kültürü, engelli çocuklar ve eğitim, akran grupları, medya ve eğitim, yabancılaşma ve eğitim, öğretim sosyolojisi, okul-çevre ilişkileri, boş zaman eğitimi ve okul, meslek olarak öğretmenlik, okul ve şiddet, Türkiye’de eğitim yapısı ve hareketleri (Tezcan, 1988; Ergün, 1987; Doğan 2011; Özdemir, 2014). Eğitim sosyolojisi dersinin sosyoloji bölümlerinde okutulması yanında ve dışında, bütün öğretmen adaylarının almak zorunda olduğu pedagoji formasyonu eğitiminde eğitim sosyolojisi

dersi zorunlu verilmelidir. Eğitim sosyolojisi dersi olmadan verilen pedagoji formasyonu eksik kalmaktadır. Türkiye’de bütün öğretmen olacakların alması gereken pedagoji formasyonu derslerinde eğitim sosyolojisi dersi önceleri zorunlu iken, 1990’lı yıllardan sonra programdan çıkartılmıştır. Eğitim sosyolojisi bilmeden pedagoji formasyonu eksik kalmaktadır. Son yıllarda bazı Eğitim Fakültelerinde seçmeli olarak verilmeye başlanmışsa da, özellikle pedagoji formasyonu derslerinde eğitim sosyolojisi dersinin yeniden zorunlu olarak verilmesi önem taşımaktadır.

Gerek öğretmen gerekse yöneticiler tarafından eğitim sosyolojisi bilinmeden eğitim sürecinin yürütülmesi sorun teşkil etmektedir. Pedagoji formasyonunda eğitim sosyolojisinin ders olarak verilmesi yanında, eğitim sosyolojisinin uygulama alanı olarak okullarda yeni bir model olarak “okul sosyoloğu” modeline de yer verilmesi bir ihtiyaçtır. Okullarda yaşanan toplumsal kaynaklı sorunların belirlenmesi ve çözüm sürecinde okul sosyoloğu önemli işlevler üstlenecektir/ üstlenmelidir.

OKUL SOSYOLOĞU MODELİ VE OKUL SOSYOLOĞUNUN GÖREVLERİ

Sosyologların 21.yüzyılda yeni toplumu tanımlarken kullandıkları “Risk Toplumu” kavramı bağlamında, bütün toplumlar sosyal ve kültürel risk tehdidi ile karşı karşıyadır. Dolayısıyla, bütün toplumların sosyal ve kültürel risk yapısında gözlemlenen çocuk, ergen ve gençler arasındaki okulu bırakma, şiddet ve suç oranlarındaki artış, çocuk istismarı, tecavüzlerin fazlalaşması, uyuşturucu bağımlılığı, anti sosyal davranışların yaygınlaşması, parçalanmış ailelerin çoğalması, tek ebeveynli aileler vb. gerçeklikler, öğrenci kişilik hizmetlerinin sosyolojik boyutunun okul sosyologlarınca yürütülmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır (Bayhan, 2014:272). Bu bağlamda, çeşitlenen bu sorunların çözümünde Türkiye’deki okullardaki rehber öğretmenler tek başına yetersiz kalmaktadır.

Bu bağlamda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın hazırladığı “Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı”na göre 2016’ya kadar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı tüm okullarda, “sosyal hizmet birimleri” kurulacak. Benzeri ABD’de de olan sosyal hizmet birimleri yoluyla okullarda “şiddete eğilim” konusunda risk altında bulunan çocuklar tespit edilerek, ailelerle ortak çalışmalar yapılacak. Sosyal hizmet uzmanı, sosyal çalışmacı, psikolog ve sosyologlar görevlendirilecekleri birimlerde rehberlik öğretmenleri ve okul aile birlikleriyle de koordineli bir şekilde çalışacak. Öğrenci sorunlarını, şiddeti, kötü alışkanlık ve davranışları azaltmayı amaçlayan sosyal hizmet birimlerinde, öğrencilerin okul saatleri dışında beceri ve yeteneklerini keşfetmelerine olanak verecek sanatsal, kültürel, sportif etkinlikler düzenlenecek. Öğrenci-

ler için müzik, tiyatro, spor kursları açılacak. Ayrıca yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları işbirliğinde her semtte gençlik merkezleri de kurulacak. “Sosyal grup çalışmaları” düzenlenecek birimlerde, hem öğrencilere, hem de ailelerine sosyal danışmanlık hizmeti verilecek. Zararlı alışkanlıklar edinmiş, okulda iletişim ve uyum sorunları yaşayan, ailesel ve sosyo-ekonomik sorunlar nedeniyle duygusal ve sosyal yoksunlukların etkisiyle şiddet ve davranış problemleri sergileyen çocuk ve gençler için “çözüm modelleri” belirlenecek. Koruyucu-önleyici ve rehabilite edici değerlendirmeler yapılarak, öğrenciyi destek olunacak (Çakar, 2014). “Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı 2013-2017”na göre, sorumlu kurumun Milli Eğitim Bakanlığı olduğu, Sağlık Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın da ilgili kurumlar olarak tanımlandığı “Okul Sosyal Hizmet Sisteminin” gerekçesi şu şekilde açıklanmaktadır: “Şiddet eğilimleri ve şiddete karışma olasılıkları akranlarına göre daha fazla olan çocuk ve gençlerin aile yapıları incelendiğinde genellikle çok çocuklu, göç eden, göç geldiği yerde uyum problemi olan, psikolojik hastalığa sahip bireyi olan, aile içi geçimsizlik ve şiddet sorunu olan, alkolün kötüye kullanıldığı ve madde kullanımı olan ve/veya olumsuz sosyal çevre içinde yaşayan aileler olduğu tespit edilmiştir. Bu tür ailelerden gelen risk altındaki çocukların tespit edilerek, aileleri ile çalışan bir okul sosyal hizmet biriminin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu servislerde sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog gibi meslek elemanlarının çalıştırılması ve servisin, rehber öğretmenler ve okul aile birlikleriyle koordineli olarak çalışması faydalı olacaktır” (ASPB, 2013: 53-54). Bu eylem planına göre okullarda kurulacak sosyal hizmet birimlerinde görev yapacak meslek elemanlarının uzmanlık alanlarına göre eşgüdüm içinde çalışmaları ile mevcut sorunlar belirlenip çözülecek, gerçekleşme ihtimali yüksek sorunlar da önceden önlenebilecektir. Eğitim sosyolojisinin uygulama alanında yeni bir model olarak okul sosyologlarının görev yapması işlevsel olacaktır.

Okul sosyoloğu, öğrenciyi bütün sosyal çevresiyle inceleyerek anlamaya çalışır. Sosyolojik muhayyele, sosyal bir varlık olan bireyi, “toplum içinde birey” gerçekliğinde araştırır. Bireyin doğumundan ölümüne kadar süren sosyalleşme sürecindeki sosyal etkileşimler önem taşımaktadır. Çocukluk ve gençlik döneminde yaşanan deneyimler bireyin kişiliğinin ve kimliğinin oluşmasında etkili olan değişkenlerdir. Kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, akran şiddeti vb. sosyal problemler incelendiğinde; şiddet eyleminin yaşanarak öğrenildiği ve şiddet davranışını öğrenenlerin daha sonraki yaşamında bu eylemleri taklit ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda, bireyin sosyalleşme sürecindeki okul aşamasında verilecek rehberlik hizmetinin bütüncül olması gerekmektedir. Öğrenciyi, psikolojik danışman kişisel ve bireysel bağlamda rehberlik hizmeti verirken; okul sosyoloğu sosyal ilişki örüntüsü ile sosyal ve kültürel aitlikleri

bağlamında rehberlik hizmeti verir. Öğrenci, bireysel ve sosyal boyutuyla bir bütündür. Bütüncül rehberlik hizmeti verebilmek için psikolojik danışman ve okul sosyoloğu eşgüdüm içerisinde ekip çalışması yapmalıdır (Bayhan, 2014).

Okul sosyoloğu kavramını ve görevlerini literatürde ilk defa 1972 yılında tartışan ABD’de Bernard Sklar’dır (Bayhan, 2014:272). Sklar, “Okul Sosyoloğu: Amerikan Devlet Okulları İçin Yeni Bir Meslek” adlı çalışmasında, ABD’de okullarda okul psikoloğunun görev yaptığını ancak sadece okul psikoloğunun yeterli olmadığını, okul ve sosyal çevresinden kaynaklanan sorunlar ve sosyal iletişim için okul sosyoloğunun okullarda görev yapması gerekliliğini analiz eder. Sklar’a göre, kuşkusuz eğitim sosyolojisi artan bir öneme sahiptir. Uzun yıllar eğitimin sosyal ve felsefi temelleri gibi dar bir kapsama sıkışmış olan bu alan, son zamanlarda bu dar kalıbından sıyrılarak; öğrenciler, okullar ve onların çevreleriyle ilgili konularda araştırmaları tamamıyla sosyolojik temelde yönetmektedir. Kendi üyeleri arasında da böylesi bir büyümeyi gören Amerika Eğitim Araştırmaları Birliği bünyesinde yakın tarihte (bu eğitim sosyologlarının) mesleki gelişimlerini ve ilgilerini dikkate alan yeni bir birim oluşturulmuştur. Şu anda bu birimin 800’den fazla üyesi bulunmaktadır. Yıllardır eğitim sosyolojisi alanına ilgi gösteren Amerikan Sosyoloji Birliğinin 500’den fazla aidaat ödeyen üyesi vardır. Düşünce dünyasında bu yönelimin etkilerine bakmak isteyen birisi varsa, yapacağı tek şey literatüre bakmaktır. Eğitim sosyolojisi alanında, daha 15 yıl önce, sadece bir avuç kitap ve okuyucu varken bugün yüzlercesi bulunmaktadır. Ayrıca, eğitim sosyologlarını okul içerisinde yetiştiren özel merkezler -Stanford, UCLA, Harvard ve Chicago Üniversitesi gibi prestijli kurumlar- son 10 yılda artmıştır. Bu üniversitelerde, sosyoloji bölümü istenilen/tercih edilen, geliştirilen, bir alan haline gelmiştir. Sadece esas eğitim olarak (yani yan dersler değil) bu alanı okuyanların sayısı artmıştır. Son olarak da, ülke genelinde öğretmen yetiştiren kurumlar öğrencileri/aday öğretmenler için sosyolojinin gereğini fark etmişlerdir ve özellikle şehirlerde ve gecekondü bölgelerindeki okullarda ortaya çıkan sorunların üstesinden gelebilmeleri için onlara işe yarayan sosyolojik bilgileri vermektedirler. Tüm bunlar, eğitim öğrencisine ve akademisyenlere faydalı olsa bile, okulun günlük işleyişine çok az katkı sağlamaktadır. Program uzmanlarının eğitim sosyolojisi alanındaki popüler çalışmaları tanıdık bulmasına karşın, çok azının bu konuya ayıracağı zamanı vardır. Aslında, geçmişte sosyoloğun okul sistemi içerisinde yer almasını engelleyen şeyin ne olduğu merak edilebilir. Bunun nedeni, bir miktar, sosyologların ilgisizliğidir. Her halükarda, durumu tekrar değerlendirme, sosyologların okul topluluklarının (örgütünün) faydalı bir üyesi olması ve bu gün karşı karşıya kaldığımız sorunların çözümüne katkı getirmeleri zamanı gelmiştir (Sklar, 1972:79-80). Sosyologların mesleğine sahip çıkmaması,

Türkiye için de temel sorunsallardan birisidir. Sosyologların yapması gereken işleri, rehberlik öğretmenleri ve sosyal çalışmacılar yapmaktadır.

Sklar'a göre, okul sosyoloğu, hangi düzeyde ve konuma sahip olursa olsun, bu rol mesleki bir özerklik gerektirmektedir. Okul sosyoloğu okulun işlevselliği ve etkililiği konusunda okula yardımcı olmak durumundadır. Ancak hiçbir zaman ve hiç kimse tarafından yönetimin bir emir eri gibi görülmemelidir. Toplumun alt grupları arasında ortaya çıkan sorunların yanı sıra diğer ihtiyaçların bilinmesi ve bu konuların hassaslığı bürokratların sahip olmadığı bir özgürlüğe sahip olmayı gerektirir. Bu durum örgüt içerisindeki sorunlar ve değişim ihtiyaçları için de geçerlidir. Eğer okul sosyoloğu, yönetimin isteği doğrultusunda okuldakileri manipüle etmeye kalkarsa, hiçbir şekilde faydalı olabilme şansı yoktur (Sklar, 1972:85). Dolayısıyla, okul sosyoloğunun özerkliği konusu önemli bir durumdur.

Sklar, okul sosyoloğu yetiştirme sürecini de analiz etmiştir. Bu çerçevede Sklar, okul sosyoloğu rolünün bir hibrit rol şeklinde olduğunu; sosyoloji disiplininin derin anlayışı ile okulların sorunlarının çözümüne yönelik bir uygulamanın birleştirilmesini kapsadığını ifade eder. Bu nedenle, böylesi bir göreve gelecek kişilerin özel bir eğitim/ alan eğitimi almaları gerekir. Temel lisans eğitimini sosyoloji bölümünde almalı ama daha sonra sosyal bilimler, toplumsal eylem, siyasal bilimler, şehircilik vb. konularında eğitim almalıdır. Peki, bu nasıl yapılacak? Çünkü sosyoloji, sosyal çalışma, şehircilik vb. ne olursa olsun, verilecek her türlü eğitim, eğitime ayrılan kaynaklara, eğitim aldığınız okula ve tabii ki eğitim alan bireyin ilgi alanına bağlıdır. Bazı okullar grup geliştirme üzerine odaklanır, diğerleri sosyal araştırma tekniklerine. Öğrencilerin ilgisi için de aynı şey geçerlidir; bazıları daha akademik çalışmak ister, bazıları “sosyal eylem” alanına ilgi duyar. Burada en önemli sorumluluk bu eğitimi verecek olan (okul sosyoloğu yetiştiren) bölüme düşmektedir. Öğrencilerin ilgilerini ve mesleğin gereğini birleştiren dengeli bir programı uygulayabilirler.

Sadece sosyolojinin temel kavramlarını değil, uygulama ve eylem alanlarını, araştırma yöntemlerini de öğrenmelidirler. Okul sosyoloğu adayları ile klasik sosyoloji öğrencisi arasındaki fark; okul sosyoloğu adayları sosyal süreçlere müdahale edebilecek bilgi ve yeteneklere sahipken, sosyoloji öğrencisi bu süreçleri pasif bir gözlemci olarak izler (Sklar, 1972:85-86). Bu bağlamda, sosyolog uygulamada ve sahada teknisyen rolü mü üstlenecek, yoksa sadece bilimsel araştırma yapıp, durumu mu betimleyecektir?

Bu sorun aslında sosyolojinin kadim sorunudur. Amerika ve Avrupa'daki sosyolojinin, dolayısıyla sosyoloğun mesleki konumu üzerindeki tartışmalar, sosyolojinin uygulama ve teorik alanda çalışması dilemması bağlamında halen sürmektedir. Bu durum, Türkiye'de sosyologların kimlik ve tanımlanma sorunlarında da önemli bir karşılık bulmaktadır. Bu sorunun çözülmesi

için öncelikle sosyolojinin neliğinin ve sosyoloğun kimliğinin netleşmesi gerekmektedir. Bunun için Türkiye’de Sosyolojiye ilişkin şu sorulara cevap verilmelidir;

a) Sosyoloji bir entelektüel disiplin midir?

b) Sosyoloji bir meslek midir?

c) Sosyoloji hem entelektüel disiplin hem de meslek midir? (Bayhan, 2010:424).

Sosyoloji hem bir entelektüel disiplin hem de bir meslek alanıdır. Sosyolog, her iki rolü de sentezleyebilir/ sentezlemelidir. Sosyolojinin aynı felsefe gibi, teoriler üzerinden yürümesini savunanlar tıpkı “felsefe yapmak” gibi “sosyoloji yapmak” misyonunu benimsemektedir. Ya da sosyolojiyi tarih bilimi gibi kabul edenler, toplumsal olay ve sorunları betimleyerek, pozitivist paradigma ile neden-sonuç ilişkisi içinde teorik açıklamalar yapmayı “sosyoloji yapmak” olarak kabul etmektedir. Sosyoloji ne salt felsefe gibi teoriler üzerinden tartışmalar bilimi, ne de salt tarih bilimi gibi tarihteki olaylardan yola çıkarak olgularla kavramsallaştırmalar yapan bir bilimdir. Tabii ki sosyolojik araştırmalar yapmak için felsefenin bütüncül bakışına ihtiyaç vardır ve tarihi sosyoloji laboratuvar olarak kullanır. Ama bu sosyolojinin sadece teorik olacağı anlamına gelmez/ gelmemelidir. Sosyoloji, hem teorik hem de uygulamalı yönü olan hayatın içinden bilgi üreten bilimdir. Sosyolojinin ürettiği bilgilerin uygulamalı sosyoloji bağlamında politik yönelimli topluma uygulanması sorun çözme merkezli bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Sosyolojideki bu temel dikotomi, eğitim sosyolojisi için de geçerlidir. Eğitim sosyolojisinin konularının ve yöntemlerinin sosyoloji ve eğitimbilim (pedagoji) ile ilişkisi bulunmaktadır. Günümüzdeki genel yaklaşım, Eğitim Sosyolojisini, Sosyolojinin bir alt alanı olarak kabul etmektedir. Fakat bu kabul, bu alanda yapılan çalışmaların Eğitim Sosyolojisine mi yoksa “eğitimin sosyolojisi”ne mi ait olduğu sorusuyla karşılaşmaktadır. Tartışmanın diğer boyutunu oluşturan nokta ise pedagojik bakıştan kaynaklanmaktadır. Bu görüşe göre sosyoloji temel bilimdir. Oysa pedagoji, çok sayıda temel bilimden yararlanan bir alandır. Tıpkı mühendislik ve tıp bilimleri gibi. Bu uygulamalı alanlarda fizik, kimya ve biyoloji nasıl bir işlev üstlenmişse; eğitimbilimde de sosyoloji, psikoloji ve antropoloji aynı işlevleri üstlenir. Dolayısıyla eğitimbilimin ilişki kurduğu sosyoloji, eğitimbilime hizmet eden, ele aldığı her konuda eğitime öncelik veren bir bilimdir. Günümüzde Türkiye’de egemen olan bu anlayıştır ve bu nedenle tıp, mühendislik ve eğitim hızla önem kazanırken; fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji ve antropoloji eğitimi önemsizleşmektedir (İnal&Kaymak, 2014:2). Benzer yanılı uygulama mesleği olarak kendini konumlandıran rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyal çalışma ve halkla ilişkiler için de geçerlidir. Bu üç alan da sosyoloji, psikoloji ve antropolojinin ürettiği bilgi te-

orilerden yararlanır ve sahada uygulama yapar. Ancak bu durum, sosyoloğun sadece teorik bilgi üreten, alandan bihaber, sırça köşkünde oturan, aristokrat olduğu anlamına gelmez/ gelmemelidir. Sosyolog, (aynı zamanda konumuz gereği okul sosyoloğu) hem bilgi üreten hem de alanda uygulama yapabilecek kapasitede bir meslek elemanıdır. Sahada zaten diğer meslek elemanlarıyla eş-güdüm içinde çalışmalıdır.

Bu bağlamda, eğitim sosyolojisi uygulama alanında yeni bir model olarak okul sosyoloğunun görevleri şu şekilde belirlenebilir.

1- Öğrencilerin aile ve toplum yaşamını araştırmak: Çocuk ve genç, ailesi ve sosyal çevresiyle bir bütündür. Ailesinden soyutlayarak çocuk ve gence rehberlik hizmeti verilemez. Sosyolojide kullanılan aile monografisi tekniği ile ailenin sosyal, ekonomik ve kültürel bütün özelliklerini belirlemek ve öğrenciyi bütüncül tanımak ve yardım etmek gerekmektedir. Aile sosyolojisi bağlamında parçalanmış aileye mensup dezavantajlı çocuk ve gençlerin tespit edilerek destek verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, sosyal inceleme raporu hazırlanarak, sosyal yardım ihtiyacı olan aileler belirlenmelidir. Elde edilen veriler Aile ve Sosyal Politikalar il müdürlüğü ile paylaşılarak, ihtiyacı olan ailelere sosyal hizmet verilmesi sağlanmalıdır (Bayhan, 2014:272).

Bu bağlamda, okul sosyoloğunun görevlerinden birincisi, okulun hizmet verdiği toplum hakkında gerekli, geçerli ve güncel bilgilere sahip bir okul sistemi oluşturmaktadır. Yerel, bölgesel ve ülke düzeyindeki yayınlanmış kaynakları kullanarak ve kendi araştırmalarını yürüterek, okul sosyoloğu yönetime ve diğer personele şu konularda faydalı olabilir: 1) toplumun sosyolojik özellikleri, 2) toplumdaki gelir düzeyi değişimi ve alt grupları, 3) doğum oranları ve okula başlayan öğrenci sayıları, 4) ailenin geçmişi, eğitim düzeyi, mesleği vb. konulardaki verilerdir. Bu tür demografik bilgiler planlama için önemlidir ancak daha önemlisi, bir kimsenin içinde bulunduğu toplumun doğasına ilişkin (öğrenci ve aileler hakkında) bilgi sahibi olması modern okulların işlevselliği bakımından çok önemlidir. Özellikle okul yöneticileri toplumu oluşturan bireylerin karakterini, ihtiyaçlarını, ilgi ve okuldan beklentilerini bilmelidirler (Sklar, 1972:83).

2- Çocukluk ve gençlik sosyolojisi araştırmaları yapmak: Ergenlik dönemi, çocukluktan gençliğe geçiş sürecinde fizyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yoğun yaşandığı hassas bir dönemdir. Bu dönemdeki gençlerin rehberliğe ihtiyaçları daha fazla olmaktadır. Okula başlayana kadar ebeveynini davranışlarında referans alan çocuk için ilkokulda rol model öğretmeni olmuştur. Çocuk ortaokula geçtiğinde ise, içine girdiği buluş ve ergenlik döneminde akran ve arkadaşlarını referans olarak alır. İyi ve olumlu arkadaş grubuna dâhil olmayan ergenlerin şiddet içerikli davranışlar edinmesi riskine karşı ergene rehberlik edebilmek önem taşımaktadır. Bu bağlamda, okul sosyoloğu ve reh-

berlik öğretmeni, gençlerin sosyolojik profilini ortaya çıkarmak için anket ve mülakat yapmalıdır. Gençlerin sosyal, ekonomik ve kültürel durumları belirlenerek, sorunları ve ihtiyaçları saptanarak onlara gerekli destek yapılmalıdır. Kuşaklararası çatışma bağlamında ebeveyn ve çocuk arasındaki gerilim noktalarını belirleyip, hem çocuğa hem de ebeveyne müşavirlik yapılmalıdır. Gençlik alt kültürleri ve gruplaşmaları hakkında araştırma yapmak, yabancılaşma nedenlerini saptayıp rehberlik yapmak gerekmektedir (Bayhan, 2014:272).

3- Serbest zaman etkinlikleri ile sosyal ve kültürel faaliyetlerin eşgüdümü: Öğrenci kişilik hizmetlerinin temelinde bulunan öğrencinin kendini tanıma, potansiyelinin farkına varma ve kendini gerçekleştirme süreçlerini yapabilmesi sürecinde serbest zaman etkinlikleri ile sosyal ve kültürel faaliyetler önem taşımaktadır. Okul sosyoloğu ve rehber öğretmen öğrencilerin sosyal ve kültürel faaliyetlerini organize etme sürecinde, öğrencilerin yeteneklerine göre sosyal kulüplerde yer almasını sağlamalıdır. Sosyal ilişkilerde sanat, spor ve kültürün önemi yadsınamaz. Öğrenci, sosyal ve kültürel faaliyetler ile hem serbest zamanlarını işlevsel değerlendirecek hem de olumsuz alışkanlıklardan uzak kalacaktır (Bayhan, 2014:272-273).

4- Sosyometri ve sosyodrama uygulamaları: Sınıflarda “sosyometri” uygulamaları yaparak sınıftaki toplumsal ilişki örüntüsünü ortaya çıkarmak ve sınıf öğretmenine danışmanlık yapmak okul sosyoloğunun görevlerindedir. Sosyometri, sosyolojinin uygulama alanlarından birisidir. Sosyometri uygulamasıyla sınıfın lideri, sınıftaki gruplaşmalar ve yalnız öğrenciler vb. belirlenerek onlara gerekli rehberlik hizmeti verilmelidir. Ayrıca, yaşanan sosyal problemler, sosyolog veya rehberlik öğretmeni moderatörlüğünde tiyatro sahnesindeki gibi öğrenciler tarafından canlandırılır. Sosyodrama adı verilen bu teknik ile öğrencilerin empati kurması, sorun tespiti ve çatışmaların çözümü ile katarsis amaçlanır (Moreno, 1961; Dökmen, 1995; Bayhan, 2014:273).

5- Okul sistemini araştırmak ve halkla ilişkiler sürecini yönetmek: Sosyal bir kurum olarak okulların yönetici, öğretmen, veli ve öğrencilerin etkileşimi araştırılmalıdır. Okula yeni atanan öğretmenlerin ve öğrencilerin oryantasyon programı yapılmalıdır. Okul yöneticileriyle öğretmenler arasındaki eşgüdüm ve ilişki güçlendirilmelidir (Bayhan, 2014:273). Okullar ancak toplum karakterini anlayarak topluma faydalı olabilirler. Örneğin toplumun demografik yapısında belli değişimler sonucu, okul ile velilerden oluşan organize gruplar, sivil haklar için oluşturulan ve benzeri örgütler arasında gerilimler ortaya çıkabilir. Bu tür gerilimleri ortadan kaldırma konusunda personele yardımcı olmak, onlarla bu örgütler arasında bir arabulucu olma sorumluluğu okul sosyoloğuna aittir. Okul sosyoloğu böyle durumlarda uygun ve yapıcı bir şekilde arabuluculuk yapar. Öncelikle bu grupların istekleri ve okuldan beklentilerinin ne olduğunu okula aktarır ve sonra da okulun bu istek ve beklentilere nasıl

yanıt verdiğini geri bildirim şeklinde onlara iletir/ açıklar. Özellikle bu rolü üstlenen okul sosyoloğu okullarda insan ilişkileri uzmanlığı görevini de yapmış olur (Sklar, 1972:83). Sosyal organizasyonlar düzenleyerek kurum kültürü ve sosyal ilişkiler artırılmalıdır. Okul-aile işbirliğini güçlendirmeli ve yönlendirmelidir. Velilerin isteklerini okul idaresine ve öğretmenlere, okul idaresinin ve öğretmenlerin isteklerini de velilere aktarma okul sosyoloğu ve rehberlik öğretmenin görevlerindedir. Velilere verilecek konferanslar ve toplantılarla, hem çocuk ve genç psikolojisi ve sosyolojisi hakkında bilgi verilmeli, hem de velilerin şiddet, alkol, uyuşturucu ve internet bağımlılığı konularındaki bilgi ve farkındalığı artırılmalıdır. Okulun tanıtımı organize edilmeli, okulun verimliliği ölçülmelidir. Okulun kurum içi ve kurum dışı halkla ilişkiler faaliyetini okul sosyoloğu organize etmelidir (Bayhan, 2014:273).

Bu bağlamda, okul sosyoloğunun görevi “örgütsel yaşamı yorumlamaktır.” Ne kadar büyük ya da küçük olursa olsun tüm okul sistemleri temelde karmaşık örgütlerdir. Bu tür kuruluşlarda, daha geniş ölçekli örgütlerin etkili operasyonları ile sürekli bir şeylerden kaynaklanan sorunlar ortaya çıkar. İletişim yolları tıkanır, personel morali düşer, yeni personelin işe alımı, eğitimi vs. sebeplerle sorunlar yaşanır. Tüm bunları kontrol etmede okul sosyoloğunun önemli bir rolü vardır. Örgütün ihtiyaçları ile örgütsel hayatın bir uzmanı olarak örgütte yer alan bireylerin ve müşteri durumundaki kişiler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi, müşterilerin ve örgütün kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ne düzeyde işlevselliğinin koruduğunun kontrol edilmesi onun görevidir. Aslında burada değerlendirme yapılacak farklı iki işlev vardır: (a) Okul başarısı (yani öğrenci kazanımları), (b) Etkili bir örgüt olarak okul sistemini değerlendirilmesi (Sklar, 1972:84).

6- *Sosyal hizmet ve yardım sürecini yönetmek*: Dezavantajlı öğrenci ve ailelerine destek ve yardım sağlamak için gerekli kurumlarla işbirliği yapılmalıdır. Uyuşturucu, sigara ve internet bağımlıları belirlenip tedaviye yönlendirilmelidir. Bu bağlamda “okul risk haritaları” çıkartılmalıdır. Şiddetin yoğun olduğu okul sisteminde, riskli davranış gösteren öğrenciler tespit edilip rehberlik ve psikiyatri eş güdümünde çözüm üretilmelidir. Türkiye'nin nüfusunun %75'i kentlerde yaşamaktadır. Türkiye'de köylülük çözülmektedir. Kente göç edenlerin kente uyum süreci sorunlu olmaktadır. Gecekondu kültürü ile ne köylü ne de kentli olabilen “yeni kentliler” için rehberlik önem taşımaktadır. Özellikle gecekondu bölgelerindeki okullarda rehberlik servisinin öncelikle okul sosyologları ile güçlendirilmesi gerekmektedir. Öğrenci başta olmak üzere kente uyum sağlama sürecinde kadınlara ve ailenin bütün fertlerine okul sosyoloğunun rehberlik yapması kente uyumu kolaylaştıracaktır. Salt arafta kalanlar değil, kentin bireyci, çıkarıcı, kozmopolit ve yabancılaştırıcı kültü-

ründen olumsuz etkilenen bütün kentliler için rehberlik desteği sağlanmalıdır (Bayhan, 2014:273).

7- Meslek rehberliği: Meslek seğiminin çocukluktan itibaren bilinçli yapılması gerekmektedir. Öğrencilerin çoklu zekâ düzeylerine göre ilgi ve yetenekleri keşfedilerek mesleğe yönlendirilmesinde rehberlik hizmetinin işlevi artırılmalıdır. Okul sosyoloğu ile rehberlik öğretmeninin eşgüdümüyle mesleklerin tanıtılması, mesleklerin toplumdaki yeri ve statüsünün meslekleri icra edenler tarafından kariyer günleri ile anlatılması bilinçli tercih için önem taşımaktadır. Meslekler sosyolojisi bağlamında mesleklerin bütün özellikleri anlatılmalıdır.

Türkiye’de 2013 Öğrenci Seğme ve Yerleştirme Sınavı’na toplam 1 milyon 923 bin 33 aday başvurmuştur. Sınava daha önceki yıllarda bir yükseköğretim programına yerleşmiş 560 bin 763 aday da girmiştir. Halen üniversitede öğrenim gören yarım milyon öğrencinin yeni bir bölüm kazanmak için tekrar sınava girmesi, mutsuz bir gençlik kitlesini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, mesleki rehberliğin önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Mesleki rehberlik de hem rehber öğretmenin hem de okul sosyoloğunun birlikte yapacakları kolektif bir iştir (Bayhan, 2014:273).

8- Okula devam etme ve okullaşma oranının artırılması: Ülkemizde zorunlu eğitimin 12 yıla çıkartılmasına rağmen, kırsal alan ve gecekondu bölgelerinde özellikle kız öğrenciler başta olmak üzere okula devam etme ve ilkokuldan sonra ortaokul ve liseye gitme oranları düşmektedir. Öğrencilerin eğitim düzeyinin yükselmesi için öğrenci ve ailelere rehberlik hizmeti verilmelidir. Okul sosyoloğu ve rehber öğretmeni, okula devam ve öğrenim düzeyleri arasındaki geçiş oranlarını belirleyip, öğrenimini yarıda kesenleri araştırıp okul sürecine katılmaları için çalışmalıdır. Okula devam etmeyen çocuk ve gençler ile ailelerine gerekli sosyal destek sağlanmalıdır (Bayhan, 2014:273-274).

9- Okuldaki şiddet eylemlerini ve çete örüntüsünü araştırma, çatışma çözme ve arabuluculuk : Okullarda yaşanan ve giderek artan şiddet eylemleri ve çeteleşme örüntüleri sosyolojik açıdan analiz edilmelidir. Şiddet ve çete ilişki ağları ile akran şiddeti ve aile içi şiddet vakalarının, siber zorbalık veya e-zorbalığın sosyal ve kültürel nedenleri okul sosyologları tarafından irdelenmelidir. Durum saptandıktan sonra, çatışma çözme ve arabuluculuk eğitiminin rehber öğretmenler ve okul sosyologları tarafından eşgüdüm içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Şiddetin ve çatışmanın sosyolojik ve psikolojik nedenlerinin saptanması, iletişim çatışmalarının ve şiddetin önlenmesi çalışmalarının içinde bulunulan toplumun sosyal ve kültürel yapısı bağlamında çözümlenmesi birincil önemdedir. Toplumun sosyal ve kültürel kodlarını analiz eden sosyolojik bakış açısı olmadan şiddet davranışı analiz edilemez (Bayhan, 2014:274).

10- Bağımlı öğrencilerin tespiti ve tedavisi: İlkokul düzeyine kadar inen sigara, alkollü içki, uyuşturucu madde ve internet bağımlılığı ile ilgili farkındalık

eğitimini rehberlik servisi yürütür. Küreselleşme, birey ve toplumları hızla etkilemekte ve değiştirmektedir. Çocuklar ve gençler özellikle internet temelli yeni medya tarafından yönlendirilmektedir. İnternet oyunları bağımlılığı çerçevesinde, şiddet davranışını rol model alan çocuk ve gençlerde şiddet eğilimi ve riskli davranış örüntüleri yaygınlaşmaktadır. Gerek madde bağımlılığı gerekse internet bağımlılığının sosyolojik nedenlerini araştıran okul sosyoloğu, rehber öğretmen ve psikiyatrist ile eşgüdüm içerisinde bağımlılığın tedavisinde rol alır. Bağımlılığın psikolojik sağaltımını, psikolojik danışman ve psikiyatrist üstlenirken; bağımlılığın sosyal sağaltımını okul sosyoloğu yürütür. Bağımlı öğrencinin yeni bir sosyal ve kültürel çevre edinmesi, bağımlılığın neden olduğu yoksunluk faktörlerinin yerine ikame edilecek unsurların oluşturulması, topluma uyum için sosyal programların geliştirilmesi, serbest zaman etkinliği, sosyal ve kültürel faaliyetlerin değerlendirilmesinde okul sosyoloğu ve rehberlik uzmanı eşgüdüm içinde müşavirlik (konsültasyon) görevini üstlenirler (Bayhan, 2014:274).

11- Disiplin sorunlarını araştırmak: Topluma uyum sağlayamayan, anti sosyal kişilik yapısına sahip öğrencilerin neden olduğu disiplin problemleri ile disiplin cezası alan öğrencilerin sosyal ve kültürel özelliklerinin araştırılması önem taşımaktadır (Sklar, 1972:82). Okul ve toplum içinde yaşamının kurallarının ve yönetmeliklerin öğrencilere aktarılmasında okul sosyoloğunun işlevi olmalıdır (Bayhan, 2014:274).

SONUÇ

Öğrencisi, velisi, öğretmeni ve yöneticileriyle sosyal bir sistem olan okul kurumunun öğrenci kişilik hizmetinin sosyolojik bakış açısı, dolayısıyla “okul sosyoloğu” olmadan yürütülmesi yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, lise, orta-okul ve ilkokullarda okul sosyologlarının istihdamı işlevsel bir gerekliliktir.

Türkiye gibi hem tarım toplumu, hem sanayi toplumu hem de enformasyon toplumu süreçlerinin, dolayısıyla geleneksel kültür, modern kültür ve postmodern kültürün bir arada yaşandığı bir ülkede, yeni yetişen kuşaklara Milli Eğitim Sisteminde hem psikolojik hem de sosyolojik desteğin verilmesi önem taşımaktadır. Bunun için de rehber öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları ile okul sosyologlarının eşgüdüm içerisinde görev yapmalarının sağlanması Türkiye'nin geleceği için çağdaş bir atılım ve kazanım olacaktır.

Küresel neoliberal düzenin narsisistik ve yabancılaştıran bireyinin rehberliğe ihtiyacı daha fazla artmaktadır. Temelinde Sokrates'in “Kendini bil” motto-su bulunan rehberlik sisteminde, içinde yaşanılan toplumu ve kültürü analiz eden sosyologların, “toplum içinde birey” gerçekliğinde rehberlik faaliyetini yürütmesi rehberlik sistemini güçlendirecektir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki nirvana olan “kendini gerçekleştirme” aşamasına varmak, kendini

bilmekten geçmektedir. Yunus Emre'nin ifadeleriyle söylersek "İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmez isen / Ya nice okumaktır" (Bayhan, 2014).

Toplumun sosyal ve kültürel kodlarını sosyolojik analiz ile ortaya çıkararak sosyologların, sadece sorun belirlemede değil, sorun çözümünde de etkin kılınmasında daha fazla geç kalınmamalıdır. Türkiye'nin toplumsal yapısını bilen ve bireyin içinde bulunduğu toplumsal bağlamın davranış Őifrelerini çözümlen sosyologların öncelikle eğitim sürecinde yer almaları, yeni yetişen çocuk ve gençlerin daha sağlıklı yurttaş olmalarını sağlayacaktır.

Lisans eğitimi alan sosyoloji ğrencilerinin aldıkları müfredatta şu dersler olmalıdır: Eğitim sosyolojisi, sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri, saha çalışması yöntem ve teknikleri, aile sosyolojisi, kent sosyolojisi, suç sosyolojisi, çocukluk ve gençlik sosyolojisi, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyal hizmetler vb. Okullara atanacak sosyologlar, ğretmen olmaları için gerekli olan pedagojik formasyon sertifikası da aldıkları için eğitim sürecine yabancı değillerdir. Öncelikle yapılması gereken "Ulusal ocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı 2013-2017" erevesinde okul sosyal hizmet birimlerinin kurulması ve bu birimlerde görev yapacak sosyal çalışmacı ve sosyologların atanmalarıdır. Bu atamalarda aile danışmanlığı sertifikası olan sosyologlara öncelik verilebilir. Ayrıca, bir yıllık okul sosyoloğu tezsiz yüksek lisans eğitimi de planlanabilir.

Bayhan, V. (2015). [Extended Abstract] A new model in the application field of educational sociology: school sociologist and his/her duties. *Turkish Journal of Sociology*, 2015/1, 3/30, 255-274.

EXTENDED ABSTRACT

A New Model in the Application Field of Educational Sociology: School Sociologist and His/Her Duties

Vehbi Bayhan *

Educational sociology is a sub-field of sociology. Educational sociology, as a social institution, analyzes all the components of the education with in the context of sociological point of view. The sociological structure of the school which is a basic socialization institution should be analyzed by the school sociologist. Educational sociology is not a field of producing just a theoretical knowledge like sociology. The sociologists who are deeply involved in there al-life experiences and analyze social behaviour should take part in the application process in the schools, too. Sociology is both an intellectual discipline and a profession. The problems that are constantly increasing and differentiate due to globalization can not be solved without the school sociologist.

School sociologist tries to understand student by examining him with all his social environment. Sociological imagination analyzes individual as a social being in reality of "individual in society". Social interactions of an individual during the socialization process that last from birth to death are very significant. The things that were experienced during childhood and youth are effective variables which form the personality and identity of the individual. By studying social problems such as violence against women, child abuse and peer violence, it can be seen that the activity of violence is learned by living and the ones who have learned this activity reproduce it later in their lives. In thix context, the guidance service that is to be given during the socialization process of the individual at school years should be holistic. While the psychological counselor gives the student guidance service in terms of personal and individual context, school sociologist gives guidance service in terms of social relation pattern and social, cultural concerns. In order to give holistic guidance service, psychological counselor and school sociologist should pull together in coordination. The first scientist to discuss the term school sociologist and his duties in literature is Bernard Sklar from the USA in 1972.

Within the context of the term "Risk Society" which is used by the sociologists in the twenty first century to define new society, all societies are faced with the threat of social and cultural risk.

* Asst. Prof. Dr., İnönü University Department of Sociology, vehbi.bayhan@gmail.com.

Thus the drop out of school rate among children, adolescents and the young, the increase in violence and crime rates, child abuse, the increase in rape rates, the spread in anti-social behaviour, the proliferation of separated families, one-parent families etc. which can be observed in all of the societies' social and cultural risk structure reveal the necessity of guidance service to be carried out by the school sociologists within the social perspective.

The duties of school sociologist should be defined as follows.

1- *To analyse the family and society life of students.* Both the child and the young are whole with their families and social environment. Guidance service can't be given to a child or young by isolating them from their families. By means of family monography method used in sociology, it is important to specify all of the social, economic and cultural characteristics of the family and to help and to get to know the student with a holistic approach.

2. *To do sociology of youth researches:* Puberty is a sensitive transition period from childhood to adolescence when physical, psychological and social changes are experienced intensively. During this period young people need guidance more than ever. While the child takes his parents as a reference until he starts school, at primary school the role model for him is his teacher. When the child starts secondary school he takes his peers and friends as reference due to puberty. It is important to give guidance service to adolescents who are not involved in a good and positive peer group so that they do not acquire violent behaviour. In this context, school sociologist and and guidance teacher should make interviews and surveys in order to find out the sociological profile of the young.

3. *The coordination of free time activities and social and cultural activities:* It is significant to organise free time activities and social and cultural activities in order for the students to actualize self-knowledge, realising the potential and self actualization processes all of which are the basis of guidance. School sociologist and the guidance teacher should ensure the students to take part in the social clubs according to their abilities during the process of organising social and cultural activities.

4. *Sociometry and socio-drama applications:* Revealing the social relation pattern in the class by applying sociometry and providing consultancy service to the class teacher are some of the duties of the school sociologist. Sociometry is one the application areas of sociology. Necessary guidance service should be given to the students by detecting class leader, the cliques and the lonely students in the class by means of sociometry application.

5. *To do research about school system to manage the process of public relations:* As being a social institution the schools', the director, the teacher and the

students' interaction among themselves should be provided and researched. Orientation programs should be organised for the newly appointed teachers and students. The coordination and relation between the school administration and the teachers should be strengthened

6- Managing the social service and support process: Some necessary agencies should be cooperated with to provide support and assistance for the disadvantaged students and their families. Drug, cigarette and internet addicted individuals should be identified and guided for treatment. In this context "school risk maps" should be drawn.

7- Vocational guidance: Choice of profession need to be made consciously from the childhood. Students' interests and abilities should be discovered according to the levels of multiple intelligence and function of the guidance services should be increased in directing them to profession.

8- Increasing the school attendance and enrollment rates: Despite the fact that compulsory education increased to 12 years in our country, the rates of attendance and enrollment to school after primary and secondary school, especially for female students has been decreasing in rural and slum areas. To enhance students' education level guidance services should be given to students and families. Students for higher levels of education should be given.

9- Researching the violence at school and the gang pattern, conflict resolution and mediation: Acts of violence increasingly experienced at schools and emerging gang patterns should be analyzed from a sociological perspective. Social and cultural reasons of violence, networks of gang relationships, peer violence and events of violence in family, cyber bullying or e-bullying should be examined by school sociologists.

10- Determining and treatment of the addicted students: Guidance service carries out awareness trainings related to smoking observed even in elementary school level, alcoholic beverages, addiction of drugs and internet. Globalization rapidly affects and changes the individual and societies. Children and especially young people are guided by the internet-based new media. Within the framework of the internet games addiction, tendency of violence and patterns of risky behavior are becoming increasingly widespread in children and young people who take the violent behavior as a role model. School sociologists investigating the sociological reasons of the internet addiction as well as the reasons of drug addiction take role in the treatment of addiction in coordination with counsellors and psychiatrists.

11- Investigating disciplinary problems: It is important to investigate disciplinary problems caused by the students who can't adapt to the society and having anti-social personality traits and also searching the socio-cultural characteristics of the students who received disciplinary punishment

School as an institution is a social system with students, parents, teachers and directors. So when looked from the perspective of sociology, schools remain incapable in carrying out the guidance services without “school sociologist”. Therefore, it is a functional necessity to employ school sociologists for guidance services at high school, secondary and primary schools.

Keywords: : Educational sociology, school sociologist, school social services center, child, adolescence and family.

Kaynakça | References

ASPB (2013). Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı 2013-2017, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

Bayhan, V. (2014). "The role and function of school sociologist in guidance system", *European Journal of Research on Education*, EJRE, Volume 2, Issue 2, June 2014, pp. 271-275.

Bayhan, V. (2013). Okul sosyoloğu projesi eylem planı. YESO-DER (Yeniden Sosyoloji Derneği), 14.09.2013, http://yesoder.org/User_Files/editor/file/OKUL-SOSYOLO%C4%9EU-PROJES%C4%B0.pdf

Bayhan, V. (2010). "Türkiye'de Sosyologların Kimliği ve Tanımlanma Sorunsalı", *Türk Sosyologları ve Eserleri-I, Temel Tartışmalar, Sosyoloji Yıllığı 20*, Editörler: Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Çakar, D. (2014). "Okullara ABD Modeli Sosyal Hizmet Sistemi", *Akşam Gazetesi*, 24 Şubat 2014, <http://www.aksam.com.tr/guncel/okullara-abd-modeli-sosyal-hizmet-sistemi/haber-287196>.

Doğan, İ. (2011). *Eğitim Sosyolojisi*, Nobel Yayınları, Ankara.

Dökmen, Ü. (1995). *Sosyometri ve Psikodrama*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Ergün, M. (1987). *Eğitim ve Toplum, Eğitim Sosyolojisine Giriş*, İnönü Üniversitesi yayınları, Malatya.

Esgin, A. (2013). "The Crisis of the Sociology of Education and Its Reflections in Turkey: On the Critique of Functionalist and Eclecticist Pragmatic Tradition", *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 50, pp.143-162.

İnal, K.& M. Kaymak (2014). "Toplum ve Eğitim İlişkisinin Bilimi: Eğitim Sosyolojisi", Öztürk, M., Ç. (Editör) *Eğitim Sosyolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Moreno, J.L., (1961). "Sosyometrinin Temelleri", (Çeviren: Nurettin Şazi Kösemihal), *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 16, 1960-1961, İstanbul.

Öztürk, M., Ç. (Editör) (2014). *Eğitim Sosyolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Shain, F. ve Ozga, J. (2001). "Identity Crisis? Problems and Issues in the Sociology of Education", *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 21, No: 1, pp. 109-120.

Sklar, Bernard (1972). "The School Sociologist: A New Role for The Public School", *Interchange, A Quarterly Review of Education*, Vol 3, No 4, pp.79-86.

SOSYODER (t.y.). Okul sosyoloğu eylem planı. SOSYODER (Sosyologlar Derneği), <http://www.sosyoder.org/index.php/sosyoloji-duenyas-2/72-okul-sosyologu-eylem-plan/>

Tezcan, M. (1988). *Eğitim Sosyolojisi*, (5.Baskı), Bilim Yayınları, Ankara.